

Sociokulturní kompetence

Jazyková úroveň: B1

Předpokládaný věk: 8., 9., (10.) ročník ZŠ; 1. ročník SŠ

Téma: Zdvořilá žádost

Časová dotace: 2 výukové jednotky (2× 45 minut)

Cíle:

Jazykové cíle

1. Žák pozná, které vyjádření v češtině je zdvořilé a které je nezdvořilé.
2. Žák ví, jakými způsoby můžeme vyjádřit zdvořilost v češtině.
3. Žák dokáže rozpoznat jazykové prostředky, které napomáhají zdvořilému vyjadřování v češtině, a umí je správně pojmenovat.
4. Žák dokáže některé jazykové prostředky, které napomáhají zdvořilému vyjadřování v češtině, správně vytvořit a také je vhodně použít.
5. Žák ví, že pokud někoho o něco žádáme, je vhodnější místo rozkazu použít otázku.
6. Žák ví, že pokud někoho o něco žádáme, je vhodné použít sloveso v podmiňovacím způsobu a nejlépe v jeho negativní formě.
7. Žák ví, že osobu, kterou o něco žádáme, nejprve oslovíme.
8. Žák ví, že je vhodné žádost doplnit slovem *prosím*.
9. Žák ví, že je vhodné za každou splněnou žádost poděkovat.
10. Žák je schopen samostatně formulovat jednoduchou zdvořilou žádost.

Nejazykové cíle

1. Žák ví, že je důležité se k ostatním lidem chovat slušně a zdvořile.
2. Žák ví, proč je důležité chovat se k ostatním lidem slušně a zdvořile.
3. Žák zná příklady slušného a neslušného chování.
4. Žák dokáže přemýšlet o tématu slušnosti a zdvořilosti i v kontrastu češtiny a českého znakového jazyka.
5. Žák ví, co je to mem.
6. Žák je schopen porozumět významu konkrétních memů užitých v tomto pracovním listu.

Metodická doporučení k vybraným aktivitám

Cvičení 1

K ostatním lidem bychom se měli chovat zdvořile a slušně. Proč je to důležité? Jakým způsobem vyjadřujeme zdvořilost v češtině? Jakým způsobem vyjadřujeme zdvořilost v českém znakovém jazyce?

Úvodní cvičení je diskuzní a jeho cílem je zjistit, zda žáci rozumí pojmům *zdvořilost* a *slušnost* a co si pod spojením zdvořilé a slušné chování představují. Učitel poskytne žákům dostatek prostoru se k tomuto tématu vyjádřit, protože vnímání toho, co chápeme jako zdvořilé/nezdvořilé a slušné/neslušné může být subjektivní. Žáci mohou uvádět příklady z vlastní zkušenosti, které chování považují za zdvořilé/nezdvořilé a slušné/neslušné, a společně s ostatními o těchto příkladech diskutovat.

Výsledkem diskuze by mělo být zjištění, že zdvořilé a slušné chování přispívá k lepšímu fungování společnosti – lidé jsou k sobě vzájemně ohleduplní, a soužití je tak příjemnější.

V češtině pomáhají k vyjadřování zdvořilosti slova, slovní spojení a další jazykové prostředky, jako např. *prosím; děkuji; mohl byste; budte tak laskav; nevadilo by vám, kdybych...* (podrobněji viz další cvičení).

Otázka zdvořilosti v českém znakovém jazyce zatím nebyla dostatečně zkoumána, proto zůstává otázkou, zda se zdvořilost v českém znakovém jazyce vyjadřuje i jinak než jen lexikálně (znak PROSÍM, DĚKUJI) – např. nemanuálními prostředky. Cvičení ponechává žákům prostor zamyslet se nad tímto tématem.

Cvičení 2

Podívejte se na obrázek. Chlapec v knihovně nedosáhne na knihu, a proto prosí pána o pomoc. Jak byste ho o pomoc požádali vy? Napište své nápady na tabuli.

Toto cvičení otevírá problematiku zdvořilého vyjadřování v češtině na ukázce reálné situace z každodenního života. Žáci se zamýšlejí nad tím, jak by neznámého muže požádali o pomoc, a své nápady zapisují na tabuli. Více než o gramatickou správnost jde v tomto cvičení o to, zda se žáci v jednotlivých výpovědích pokusí nějakým způsobem vyjádřit zdvořilost (např. použijí slovo *prosím*, použijí otázku – podrobněji viz následující cvičení). Výpovědi žáků nechává učitel napsané na tabuli, aby je po splnění dalších cvičení a získání většího vhledu do dané problematiky mohli žáci sami podrobit kritickému zhodnocení.

Cvičení 3

Přečtěte si jednotlivé věty, které mohl použít chlapec na obrázku ve cvičení 2. Použili jste některé z nich i vy? Která věta je podle vás nejvíce zdvořilá a která naopak nejméně zdvořilá? Proč?

Prosba nebo žádost jsou v jazyce velmi frekventované mluvní akty. Mohou být realizovány různými jazykovými prostředky, na jejichž volbě se podílejí mimo jiné i různé sociální faktory – např. věk a role adresáta, vztah k adresátovi, vzdálenost mezi mluvčím a adresátem. Prosbou nebo žádostí adresáta vyzýváme k nějaké akci a chceme, aby naší prosbě/žádosti vyhověl. Proto zvyšujeme stupeň zdvořilosti různými jazykovými prostředky – např. oslovením, užitím otázky, podmiňovacího způsobu, negativní otázkou (snažíme se vyhnout konfliktům, a předcházíme tak situaci, že adresát naši prosbu/žádost zamítne).

Cvičení 3 přiměje žáky pomocí observace dojít ke zjištění, že prosbu nebo žádost je možné vyjádřit různými způsoby a že volba konkrétních jazykových prostředků může výrazně ovlivnit to, zda adresáti chápou sdělení jako zdvořilé, či nezdvorné. Pro některé žáky může být toto zjištění objevené, protože se s ním dosud nemuseli ve výuce setkat.

Cvičení 4

Podívejte se ještě jednou na věty ze cvičení 3. Ty jazykové prostředky, které pomohly ke zdvořilejšímu vyjádření, jsou zakroužkované. Dokážete tyto jazykové prostředky správně pojmenovat? Přiřaďte jejich názvy z nabídky k označeným částem vět.

Cvičení 4 propojuje konkrétní realizaci výpovědi s širším lingvistickým kontextem a snaží se, aby byli žáci schopni pojmenovat jazykové prostředky, které k vyjádření zdvořilosti využíváme.

Cvičení 5

Napište věty tak, aby byly zdvořilejší.

Žáci se v tomto cvičení pokoušejí danou výpověď (žádost) formulovat zdvořileji. Využívají přitom způsoby, které byly představeny v předchozích cvičeních (3, 4). Záleží na jazykové úrovni daných žáků, kterého vyjádření jsou schopni. Učitel tedy může nechat žáky, aby si sami zvolili, o jaký způsob vyjádření se pokusí, nebo jim může učitel zadat konkrétní požadavky – např. přeformulujte žádost tak, abyste v ní užili otázku / otázku v podmiňovacím způsobu / negativní otázku v podmiňovacím způsobu apod. Učitel může také každému žákovi zadat jiné požadavky a žáci pak mohou své žádosti vzájemně sdílet. Popřípadě je možné pracovat jen s vybranými větami (nebo jen jednou větou) a u nich udělat vyčerpávající výčet zdvořilostních.

Cvičení 6, 7

Podívejte se na ukázkou skutečné internetové komunikace mezi hejtmanem Jihočeského kraje Martinem Kubou a jedním nespokojeným neslyšícím občanem jižních Čech. Byla tato komunikace zdvořilá? Jak byste napsali věty ze cvičení 6 tak, aby byly zdvořilejší?

Toto cvičení shrnuje poznatky získané v předcházejících cvičeních a chce přimět žáka přemýšlet, zda je tato ukáзка reálné online komunikace zdvořilá, či nezdvořilá. Žák se s dopomocí učitele bude snažit přeformulovat vybrané pasáže tak, aby vyzněly zdvořileji než v původní verzi.

Učitel upozorní žáky na to, že se jedná o autentický text (komunikace na Facebooku) a objevují se v něm různé nedostatky nejen stylistické povahy, ale i překlepy, gramatické chyby apod. Cílem tohoto cvičení není primárně pracovat s těmito chybami, zaměřuje se na otázku zdvořilosti a prostředky jejího vyjádření, záleží tedy na učiteli, zda a jak se rozhodne pracovat s dalšími nedostatky v textu.

Cvičení 8

Podívejte se na následující obrázky, tzv. memy ze života Neslyšících. Představte si, že máte význam těchto memů vysvětlit někomu, kdo neví nic o Neslyšících ani o znakovém jazyce. Diskutujte se svými spolužáky, jak byste to udělali.

Cvičení 8 by mělo žáky především pobavit a zároveň přinést zjištění, zda jsou schopni této formě humoru porozumět – tzn. pochopit, v čem spočívá ona „vtipnost“. Cvičení pracuje s memy, které budou jistě mladé generaci známé (je možné navštívit facebookovou stránku s touto tematikou).

Cvičení 9

Ocitli jste se někdy kvůli svému sluchovému handicapu v nepříjemných situacích? Dokázali jste v takových situacích zdvořile vyjádřit své potřeby? Pokuste se o to se svými spolužáky.

Cvičení 9 je možné využít k tomu, aby žáci byli schopni slušně reagovat na nepříjemné situace, předsudky a bariéry, se kterými se mohou ve svém životě setkávat – např. časté zaměňování termínů znaková řeč × český znakový jazyk; nepříjemné civění slyšících na znakový člověka; vysvětlování, že dotyčný neslyší; žádání o podmínky umožňující odezírání.

Klíč k vybraným cvičením

- Cvičení 3** Která věta je podle vás nejvíce zdvořilá a která naopak nejméně zdvořilá? Proč?
- Nejméně zdvořilá (nezdvořilá):** *Dej sem tu knihu!*
- Nejvíce zdvořilá:** *Pane, nemohl byste mi podat tu knihu, prosím?*
- Cvičení 4** Dokážete tyto jazykové prostředky správně pojmenovat? Přiřadte jejich názvy z nabídky k označeným částem vět.
- Podejte mi prosím tu knihu!* – vykání + slovo *prosím*
- Podáte mi tu knihu?* – otázka
- Podal byste mi tu knihu?* – podmiňovací způsob + vykání
- Nepodal byste mi tu knihu?* – podmiňovací způsob + negativní otázka + vykání
- Můžete mi podat tu knihu?* – způsobové sloveso + vykání
- Mohl byste mi podat tu knihu?* – způsobové sloveso + podmiňovací způsob + vykání
- Pane, nemohl byste mi podat tu knihu, prosím?* – oslovení + negativní forma + způsobové sloveso + podmiňovací způsob + vykání + sloveso *prosit*
- Cvičení 5** Napište věty tak, aby byly zdvořilejší.
- A) Otevři okno, potřebuji čerstvý vzduch!
- Otevři okno, prosím! / (Ne)mohl/a bys otevřít okno, prosím? / (Ne)otevřel/a bys okno, prosím? Potřebuji čerstvý vzduch!**
- B) Přelož mi to slovo, nerozumím tomu!
- Přelož mi to slovo, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi přeložit to slovo, prosím? / (Ne)přeložil/a bys mi to slovo, prosím? Nerozumím tomu!**
- C) Pošli mi úkol z českého jazyka, chci si ho zkontrolovat.
- Pošli mi úkol z českého jazyka, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi poslat úkol z českého jazyka? / (Ne)poslal/a bys mi úkol z českého jazyka? Chci si ho zkontrolovat.**
- D) Omluv mě z vyučování, není mi dobře.
- Omluv mě z vyučování, prosím! / (Ne)mohl/a bys mě omluvit z vyučování, prosím? / (Ne)omluvil/a bys mě z vyučování, prosím? Není mi dobře.**
- E) Pomoz mi s tím, je to těžké!
- Pomoz mi s tím, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi s tím pomoci, prosím? / (Ne)pomohl/a bys mi s tím, prosím? Je to těžké!**
- F) Zavolej jí a domluvte se.
- Zavolej jí a domluvte se, prosím! / (Ne)mohl/a bys jí zavolat a domluvit se s ní, prosím? / (Ne)zavola/a bys jí a (ne)domluvil/a bys s ní, prosím?**
- G) Zastav se odpoledne na kafe!
- Nechceš se odpoledne zastavit na kafe? / Nechtěl/a bys odpoledne zastavit na kafe?**
- H) Přivez mi to, nebudu mít auto.
- Přivez mi to, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi to přivést, prosím? / Nepřivezl/a bys mi to, prosím? Nebudu mít auto.**
- I) Vyzvedni mi to, já to dnes nestihnu!
- Vyzvedni mi to, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi to vyzvednout, prosím? / (Ne)vyzvedla bys mi to, prosím? Já to dnes nestihnu.**
- J) Přines mi svetr, je mi zima.
- Přines mi svetr, prosím! / (Ne)mohl/a bys mi přinést svetr, prosím? / (Ne)přinesl/a bys mi svetr, prosím? Je mi zima.**

Cvičení 7 Jak byste napsali věty ze cvičení 6 tak, aby byly zdvořilejší?

Např.:

Prosím, už fakt dejte nějaké průhledné tmavé pozadí před titulky.

Nemohl byste dát nějaké průhledné tmavé pozadí před titulky, prosím?

Prosím, zařídte si to a nehledejte výmluv.

Byl bych rád, kdybyste to zařídil a nehledal jen výmluvy.

Neříkej mi, že tvé technici nevědí, jak tam přidat pozadí?

Neříkejte mi, že Vaši technici nevědí, jak se přidává pozadí?

Cvičení 9 Ocitli jste se někdy kvůli svému sluchovému handicapu v nepříjemných situacích? Dokázali jste v takových situacích zdvořile vyjádřit své potřeby? Pokuste se o to se svými spolužáky.

Např.:

Mohl/a byste používat místo spojení *znaková řeč* spojení *český znakový jazyk*?

Prosím, můžete přestat používat nesprávné spojení *znaková řeč*? Správně je to *český znakový jazyk*. (Děkuji vám.)

Omlouvám se, ale jsem neslyšící. Mohl/a byste napsat v SMS zprávě (na papír), co mi chcete říct?

Můžete mi prosím napsat to, co mi chcete sdělit? Jsem totiž neslyšící.

Používám znakový jazyk, protože jsem neslyšící. Prosím, mohl/a byste mě přestat pozorovat? Děkuji vám.

Omlouvám se, ale nemohu odezírat, když nevidím na vaše ústa. Mohl/a byste si sundat tu roušku?

Sundáte si roušku, prosím? Jinak nevidím / Nevidím totiž na vaše ústa a nemohu odezírat.